ทฤษฎีการบริหารการศึกษา

ความหมาย

ทฤษฎีการบริหารการศึกษา (Educational Administration Theory) เป็นคำที่มาจาก 4 คำ คือ ทฤษฎี การ บริหาร และศึกษา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้อธิบายความหมายของคำทั้งสี่ไว้ ดังนี้

ทฤษฎี (น : นาม) หมายถึง ความเห็น ; การเห็น, การเห็นด้วยใจ ; ลักษณะที่คิดคาดเอาตามหลักวิชาเพื่อเสริมเหตุผลและรากฐานให้แก่ปรากฏการณ์หรือข้อมูลในภาคปฏิบัติ

การ (น : นาม) หมายถึง งาน สิ่ง หรือเรื่องที่ทำ มักใช้คู่กับคำว่างาน เช่น การงาน ถ้าอยู่หน้านามหมายถึง เรื่อง ธุระ หน้าที่

บริหาร (ก : กริยา) หมายถึง ออกกำลัง เช่น บริหารร่างกาย ; ปกครอง เช่น บริหารส่วนท้องถิ่น ; ดำเนินการ, จัดการ เช่น บริหารธุรกิจ ; กล่าวแก้ (น : นาม) หมายถึง ดำรัส เช่น ราชบริหาร ; คำแถลง เช่น พระพุทธบริหาร

ศึกษา (น : นาม) หมายถึง การเล่าเรียน ฝึกฝน และอบรม (ส : สันสกฤต) ศิกฺษา (ป : ปาลี ; บาลี) สิกฺขา

ดังนั้นจึงนิยามทฤษฎีการบริหารการศึกษา ได้ประการหนึ่งว่า หมายถึง ความเห็นที่คิดเอาตามหลักวิชาในเรื่องงานดำเนินการหรืองานจัดการการเล่าเรียน ฝึกฝนและอบรม

เคอร์ลิงเจอร์ (Kerlinger, 1973) ให้ความหมาย ทฤษฎี (theory) ว่า หมายถึง กลุ่ม (set) ของความคิดรวบยอด (concepts) หรือตัวแปร (variables) ที่เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน (interelate) นิยาม (definitions) และข้อความ (propositions) ที่แสดงทัศนะอย่างมีระบบ (systematic view) ของปรากฏการณ์ (phenomena) โดยระบุ (specify) ความสัมพันธ์ (relations) ระหว่าง (among) ความคิดรวบยอด (concept) หรือตัวแปร (variables) เพื่ออธิบาย (explain) และพยากรณ์ (predict) เหตุการณ์ (phenomena)

เคอร์ลิงเจอร์ (Kerlinger) อธิบายต่ออีกว่าทฤษฎีที่นิยามนั้นได้กล่าวถึง 3 สิ่ง ดังนี้ (1) ทฤษฎี คือกลุ่มของข้อความที่ประกอบด้วย ความคิดรวบยอดที่นิยามไว้และความคิดรวบยอดเหล่านั้นต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (2) ทฤษฎีแสดงให้เห็น (display) ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มของความคิดรวบยอดหรือกลุ่มของตัวแปรเพื่อแสดงทัศนอย่างมีระบบของเหตุการณ์ที่อธิบายได้ด้วยความคิดรวบยอดหรือตัวแปรเหล่านั้น (3) ทฤษฎีอธิบายปรากฏการณ์ด้วยการระบุว่าความคิดรวบยอดหรือตัวแปรใดเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับตัวแปรใดทำให้ตัวแปรต่างๆ ใช้พยากรณ์ตัวแปรอื่นๆ ได้ หรือพยากรณ์ปรากฏการณ์ได้

จากนิยามทฤษฎีตามที่เคอร์ลิงเจอร์ ได้อธิบายไว้นั้น ฮอยและมิสเกล (Hoy and Miskel, 2008) อธิบายว่าความคิดรวบยอดหรือตัวแปรเป็นพื้นฐานของการสร้างทฤษฎีที่ทำให้สามารถสร้างเป็นข้อความทั่วไปที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความคิดรวบยอดสองความคิดรวบยอดขึ้นไปหรือสองตัวแปรขึ้นไป ทฤษฎีจึงอธิบายปรากฏการณ์ทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ โดยธรรมชาติของทฤษฎีเป็นข้อความทั่วไปแบบสรุปรวบยอด ทฤษฎีเป็นหลักการทั่วไป ทฤษฎีไม่มีถูกหรือผิดอย่างแท้จริง แต่จะมีประโยชน์หรือไม่มากกว่า

จากนิยามทฤษฎีดังกล่าวนี้ ฮอยและมิสเกล (Hoy and Miskel, 2008) จึงนิยามทฤษฎีการบริหารการศึกษาว่า คือ กลุ่มของความคิดรวบยอดที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน สัจพจน์และหลักการ ที่ใช้บรรยายอย่างมีระบบและอธิบายการปฏิบัติหน้าที่หรืองานประจำของสถานศึกษา

ความเป็นมา

เมื่อชายหญิงแต่งงานกันเป็นครอบครัวแล้วเกิดมีลูกขึ้นมา เป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่ต้องทำกิจกรรมต่างๆ เพื่ออบรมลูก เช่น สอนให้กินอาหาร อาบน้ำ ทำความสะอาดร่างกาย แต่งตัว ดำรงชีวิตอย่างปลอดภัย อบรม

ให้ลูกพูดด้วยภาษาที่เหมาะสม ปฏิบัติตนตามประเพณีวัฒนธรรม เช่น กราบไหว้ปู่ย่าตายาย เคารพผู้ใหญ่ เคารพพระสงฆ์ ทำบุญตักบาตร เป็นต้น พ่อแม่กระทำการต่างๆ เหล่านี้เพื่อให้ลูกได้เล่าเรียน พ่อแม่จึงบริหารการศึกษาในครอบครัว เมื่อลูกโตขึ้นสังคมไทยในอดีตก็ส่งลูกไปเป็นลูกศิษย์วัด บวชเณร บวชพระ เจ้าอาวาสหรือพระผู้ใหญ่ก็บริหารการศึกษา คือ อบรมสั่งสอนให้การศึกษาแก่เด็กวัด เณร พระ ซึ่งก็มีการบริหารการศึกษาในวัดมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี ต่อเนื่องมาถึงรัตนโกสินทร์ แต่ก็ยังไม่มีทฤษฎีการบริหารการศึกษาที่เป็นของไทยเองเลย จนกระทั่งวันที่ 24 พฤศจิกายน 2546 สำเริง บุญเรืองรัตน์ ได้เขียนบทความเรื่อง การบริหารตามหลักอริยสัจสี่อย่างเป็นทางการ ต่อมาได้รับการตีพิมพ์ในวารสารพุทธธรรมปีที่ 52 ฉบับที่ 304 พ.ศ. 2547 หน้า 25 – 26 และในปีเดียวกันนี้ได้ตีพิมพ์ในวารสารบริหารการศึกษามศว ปีที่ 3 ฉบับที่ 7 มกราคม – มิถุนายน 2547 หน้า 2 – 3 อีกด้วย แล้วเขียนเป็นหนังสือเรื่อง การบริหารตามหลักอริยสัจสี่ เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2549 โดยมหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล ให้บริษัท SUNPRINTING กรุงเทพมหานคร จัดพิมพ์เผยแพร่ สำเริง บุญเรืองรัตน์ คิดทฤษฎีการบริหารตามหลักอริยสัจสี่นำมาใช้บริหารแก้ปัญหาทางวิชาการของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 สมัยที่เป็นผู้อำนวยการสำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยาทำให้มีการสร้างแบบทดสอบใหม่ๆ มากมายและมีการวิจัยทางการวัดผลเกิดขึ้นอย่างมาก ครั้นเมื่อสำเริง บุญเรืองรัตน์ เป็นรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ก็บริหารงานวิชาการโดยใช้วิธีการแก้ปัญหาตามขั้นตอนทั้งสี่ของอริยสัจ ทำให้สร้างมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ศูนย์องครักษ์ ที่อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายกได้สำเร็จ ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปใหม่ได้สำเร็จและใช้มาจนปัจจุบันนี้

ทฤษฎีการบริหารการศึกษานั้นเป็นการประยุกต์ทฤษฎีการบริหารองค์การอุตสาหกรรม การทหาร และธุรกิจมาประยุกต์ใช้บริหารจัดการศึกษาในสถานศึกษา ซึ่งเมื่อองค์ประกอบต่างๆ มากมาย เช่น ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และการเมืองที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการศึกษา จึงมีเงื่อนไขมาก แต่ก็นับว่าทำให้การบริหารการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

สำหรับในสหรัฐอเมริกาและยุโรปนั้นในปี ค.ศ. 1911 เฟรดเดริคก์ เทย์เลย์ (Taylor, 1947 ; Hoy and Miskel, 2008) ได้เสนอทฤษฎีการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ เป็นคนแรกจนได้รับการยกย่องเป็นบิดาแห่งการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ นักคิดทฤษฎีการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ต่อมาคือ เวเบอร์ (Weber, 1947) ได้เสนอทฤษฎีการบริหารแบบระบบราชการซึ่งมีอิทธิพลต่อการบริหารในหน่วยราชการต่างๆ อย่างมาก แม้กระทั่งในสถานศึกษาก็มีการบริหารตามทฤษฎีนี้กันมาอย่างยาวนานจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ถึงแม้จะมีการใช้การจัดการแบบโรงเรียนเป็นฐานแต่ก็ยังมีการบริหารแบบระบบราชการหลงเหลืออยู่ในแทบทุกสถานศึกษา

วิธีการสร้างทฤษฎีการบริหารการศึกษา

การสร้างทฤษฎีการบริหารการศึกษามักเป็นการนำเอาทฤษฎีการบริหารมาประยุกต์ใช้แล้วเรียกเป็นทฤษฎีการบริหารการศึกษา ดังเช่น การนำเอาทฤษฎีการบริหารแบบมนุษยสัมพันธ์ของ แมรี พาร์คเกอร์ ฟอลเลทท์ (Follett, 1924) ของเอลตัน เมโย (Mayo, 1945) มาใช้บริหารแบบประชาธิปไตยในโรงเรียน การนำเอาทฤษฎีการบริหารแบบราชการของเวเบอร์ (Weber, 1947) มาใช้บริหารจัดการในโรงเรียน เป็นต้น แคมพ์เบลล์และคณะ (Campbell and Others, 1987) กล่าวว่าทฤษฎีการบริหารการศึกษาเกิดคู่ขนานกับทฤษฎีการบริหาร

ตัวอย่างการสร้างทฤษฎีการบริหารการศึกษา

ฮอยและมิสเกล (Hoy and Miskel, 2008) ได้นำเอาทฤษฎีการบริหารแบบระบบราชการของเวเบอร์มาอธิบายให้เห็นเป็นตัวอย่างการประยุกต์ทฤษฎีการบริหารมาใช้เป็นทฤษฎีการบริหารการศึกษาได้ดังนี้

ทฤษฎีการบริหารแบบระบบราชการ ⟶	ความคิดหลัก	สัจพจน์และหลักการปฏิบัติที่สำคัญ
จุดเน้น : วัตถุประสงค์ของโรงเรียนและของบุคคล **ระยะเวลาของทฤษฎี :** ค.ศ. 1947 – ปัจจุบัน **ผู้ก่อสร้างทฤษฎี :** เวเบอร์ (Weber)	อยู่บนระบบเหตุผล แต่ก็ถือว่าโรงเรียนเป็นระบบสังคมที่บุคคลต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม **จุดเน้น :** โรงเรียนมีแบบแผนยึดหลักเหตุผลและประชาธิปไตย **ความคิดรวบยอดที่สำคัญ :** โรงเรียน สังคม สิ่งแวดล้อม จุดมุ่งหมายของทั้งองค์การและส่วนบุคคล แบ่งเป็นแผนก ผู้เชี่ยวชาญ มาตรฐาน สายการบังคับบัญชา การควบคุม มีแบบแผน เป็นระบบหรือไม่เป็นระบบ	1. โรงเรียนเป็นสังคมระบบเปิดที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม 2. โรงเรียนมีจุดมุ่งหมายของสถานศึกษาและของบุคคล 3. แบ่งเป็นแผนก แต่ละแผนกมีความเชี่ยวชาญ เช่น แผนกภาษาไทย คณิตศาสตร์ 4. มีการกำหนดมาตรฐาน 5. มีระเบียบแบบแผนของการปฏิบัติ 6. มีการบังคับบัญชาตามลำดับขั้น 7. มีการควบคุมการบริหารเพื่อประสิทธิภาพ 8. การตัดสินใจอยู่บนหลักแห่งเหตุผลแต่ก็ใช้หลักประชาธิปไตยด้วย 9. ถือว่าเป็นวิชาชีพ

ประเภทของทฤษฎีการบริหารการศึกษา

โดยเหตุที่ทฤษฎีการบริหารการศึกษาเป็นการประยุกต์ทฤษฎีการบริหารมาใช้บริหารสถานศึกษา จึงแบ่งทฤษฎีการบริหารการศึกษาได้เป็น 5 ทฤษฎีใหญ่ๆ ในทฤษฎีใหญ่ๆ อาจแบ่งเป็นทฤษฎีย่อย ลงไปอีก สามทฤษฎีแรกเป็นการแบ่งตามที่ปรากฏในหนังสือของฮอยและมิสเกล (Hoy and Miskel, 2008) ทฤษฎีที่ 4 และทฤษฎี ที่ 5 เป็นทฤษฎีที่สำเริง บุญเรืองรัตน์ เพิ่มเข้าไปตามพัฒนาการของการคิดทฤษฎีใหม่ๆ ในระยะต่อมา ทฤษฎีการบริหารการศึกษาทั้ง 5 ทฤษฎี และทฤษฎีย่อยมีดังนี้

1. ทฤษฎีการจัดการศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Management Theory of Educational Administration) ทำให้เกิดเป็น 2 ทฤษฎีย่อยดังนี้

1.1 ทฤษฎีการบริหารจัดการการศึกษา (Science of Administration Theory of Educational Administration) หรือ Administrative Management Theory of Educational Administration

1.2 ทฤษฎีการบริหารแบบระบบราชการทางการศึกษา (Bureaucracy Theory of Educational Administration)

2. ทฤษฎีการบริหารการศึกษาเชิงมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations Theory of Educational Aministration) มีทฤษฎีการบริหารการศึกษาย่อยดังนี้

2.1 ทฤษฎีการบริหารการศึกษาแบบประชาธิปไตย (Democratic Educational Administration Theory)

3. ทฤษฎีการบริหารการศึกษาแบบระบบเปิด (Open systems Theory of Educational Administration) มีทฤษฎีการบริหารการศึกษาย่อยดังนี้

3.1 ทฤษฎีการบริหารการศึกษาเชิงระบบ (Systems Approach Theory of Educational Administration)

3.2 ทฤษฎีการบริหารการศึกษาตามสถานการณ์ (Situational Administration Theory of Educational Administration)

3.3 ทฤษฎีการบริหารการศึกษาตามอุบัติการณ์ (Contingency Theory of Educational Administration)

4. ทฤษฎีการบริหารการศึกษาด้วยศาสตร์การจัดการ (Management Science Theory of Educational Administration)

5. ทฤษฎีการบริหารการศึกษาตามหลักอริยสัจสี่ (Four Steps of Noble Truth Theory of Educational Administration)

การนำมาใช้

การนำทฤษฎีการบริหารการศึกษามาใช้ดำเนินงานในสถานศึกษา ทำให้การศึกษาเกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพเจริญก้าวหน้ามาดังเช่นปัจจุบันนี้ ดังตัวอย่างการนำทฤษฎีการบริหารแบบระบบราชการของเวเบอร์มาใช้ก็เห็นได้ว่าการศึกษาเจริญก้าวหน้า ถึงแม้จะมีข้อบกพร่องบ้าง ปัจจุบันทฤษฎีบริหารการศึกษาได้รับการพัฒนามาเป็นการจัดการแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน ซึ่งก็มีผลทำให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

สำเริง บุญเรืองรัตน์

บรรณานุกรม

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.** 2542. กรุงเทพฯ : บริษัทนานมีบุ๊กส์พับลิเคชั่น จำกัด.

สำเริง บุญเรืองรัตน์. (2547). "การบริหารตามหลักอริยสัจสี่," **พุทธธรรม.** 52(304) : 25 – 26.

สำเริง บุญเรืองรัตน์. (มกราคม – มิถุนายน 2547). "การบริหารตามหลักอริยสัจสี่," **วารสารการบริหารการศึกษา มศว.** 3(7) : 2 – 3.

สำเริง บุญเรืองรัตน์. (2549). **การบริหารตามหลักอริยสัจสี่.** กรุงเทพฯ : SUNPRINTING.

Campbell, R. and Others. **A History of Thought and Practice in Educational Administration.** New York : Teachers College Press.

Follett, M.P. (1924). **Creative Experience.** London : Longman and Green.

Hoy, W.K. and Miskel, C.G. (2008). **Educational Administration : Theory, Research and Practice.** New York : The McGraw – Hill Companies, Inc.

Kerlinger, F.N. (1973). **Foundation of Behavioral Research.** 2nd ed.. New York : Holt, Rinehart & Winston.

Mayo, E. (1945). **The Social Problems of an Industrial Civilization.** Boston : Graduate School of Business Administration, Havard University.

Taylor, F.W. (1947). **Scientific Management.** New York : Harper.

Weber, M. (1947). **The Theory of Social and Economic Organization.** In T. Parsons(ed.), A.M. Henderson and T. Parsons (Trans). New York : Free Press.